

## Etika sobivanja v okolju

Janez PIRNAT\*

### Izvleček

Pirnat, J.: Etika sobivanja v okolju. Gozdarski vestnik, št. 4/1992. V slovenščini s povzetkom v angleščini, cit. lit. 10.

Prispevek opozarja na pomen etičnega upravljanja z vsemi obnovljivimi viri na Zemlji, saj si lahko človeštvo le tako zagotovi normalne razmere za sobivanje milijard ljudi v omejeni nosilni kapaciteti okolja. Avtor opozarja na napake, ki jih je okolju povzročala Zahodna civilizacija vse do danes in opozarja na novo paradigmo eko razvoja, kot popolnoma drugačnega pogleda na svet, ki vidi razvoj v poudarjeni kakovosti življenja, ne pa v nenehni količinski rasti. V tej paradigmi ima pomembno mesto tudi napredno orientirano gozdarstvo.

**Ključne besede:** etika, okolje, obnovljive dobrine.

### 1. UVOD

V knjigi Pokopane kulture (Ceram 1980) opisuje avtor med drugim kratko zgodovino Sumercev, ki so razvili eno najstarejših kultur v zgodovini človeštva. Najbolj presenetljivo odkritje v omenjenem poglavju so družbeni pojavi, ki se nam zdijo še danes zelo moderni in vsakdanji. Tako srečamo prve primere manjšega podkupovanja, prve primere mladinskega kriminala, prve zakone glede morale, opis »hladne vojne«. Med drugim lahko preberemo, kako toži oče zaradi svojega izgubljenega sina in o splošni izprijenosti mladine. Besedilo se začne, ko oče sprašuje sina: »Kam te pa že spet nese?« Odgovor: »Nikamor« nam zveni kar zelo domače, in vendar so bile te besede zapisane v klinopisu pred več kot 4000 leti, v prvotni obliki pa še mnogo prej.

Zakaj sem za uvodno razmišljanje o etiki okolja izbral prav ta odlomek? Ta odlomek

### Synopsis

Pirnat, J.: The Ethics of Coexistence in the Environment. Gozdarski vestnik, No. 4/1992. In Slovene with a summary in English, lit. quot. 10.

The article focuses on the significance of ethical management of all the renewable Earth's resources because this is the only way for the mankind to secure normal coexistence conditions for billions of people within the limited environmental carrying capacity. It has been pointed to the mistakes Western civilization has inflicted upon environment up till now and the new paradigm of ecodevelopment has been presented as a completely new view on the world. It treats the development as a stressed life quality and not as a constant quantity growth. Forestry of advanced views has an important place within this paradigm as well.

**Key words:** ethics, environment, renewable resources.

nam lepo izpričuje, kako malo se je človekov značaj spremenil v mnogih tisočletjih, medtem ko je njegov tehnični um napredoval v naravnost neslutene višine. Človek ostaja ujet v meje svojih strasti, ki jih lahko ureja samo z zavestjo o nujnosti sobivanja s soljudmi, če želi dobro tudi sam sebi, če želi v kateremkoli delu sveta ali v kateremkoli času preživeti. Seveda se ta zavest o nujnosti sobivanja ni porodila sama od sebe in v lagodnem premišljevanju zadovoljnega človeka. Porodila se je v znoju in krvi, ob številnih napakah, ki so človeka pogosto spravile v obup in skoraj povsem na kolena. Spoznanje, da smo se v teh tisočletjih pravzaprav tako malo spremenili, nas ne sme spraviti ne v apatični pesimizem niti v nezreli optimizem. To spoznanje je naše ogledalo, ki nam kaže podobo o nas samih; samo z realno zavestjo o sebi bomo lahko postopno napredovali na višjo raven v medsebojnih odnosih in tudi v odnosu do sobivajočega sveta.

Danes, ko smo na pragu 21. stoletja, nas kljub obvladovanju tehnike, ki ni bila neznanja tudi sumerskemu človeku, čakajo še

\* Spec. J. P., dipl. inž. gozd., Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 61000 Ljubljana, Večna pot 83, Slovenija

veliko večji izzivi, kot so tedanje prebivalce Mezopotamije. Prvič v zgodovini človekovo okolje ni več samo narava, pač pa tudi kultura, pri čemer te besede ne določamo z vrednostnim predznakom. Človek si je nakopičil tolikšne količine znanja in vedenja, da si je lahko ustvaril tako rekoč neodvisen sistem bivanja, toda ta neodvisnost je v resnici navidezna, kajti zakoni narave veljajo tudi v človeškem svetu, ne glede na to, kako razvit je postal. Zavedati se moramo, da smo razvili orodja za delo, vsebino pa moremo še vedno vdihniti le ljudje.

## 2. ZGODOVINA RAZVOJA ZAHODNOEVROPSKEGA POGLEDA NA OKOLJE

### 2.1. Doba ravnotežja med človekom in njegovim okoljem

Samo človek lahko ustvarja kulturo, torej v najširšem pomenu besede celotno socialno izkustvo (znanje, tehnika, moralni zakoni, navade in običaji), ki ga človek prenaša in dopolnjuje iz roda v rod. Najstarejša socialna in družbenoekonomska kategorija je človek kot lovec in nabiralec. Človek je še popolnoma odvisen od narave, poznati mora njene zakone, njen dnevni in letni ritem in se mu podrediti do podrobnosti, če želi preživeti. Do naravnih virov v svojem okolju se vede kot **plenilec**, vendar pa je ljudi takrat še premalo in njihova tehnika preskromna, da bi lahko usodnejše preoblikovali naravo in s tem kakorkoli ogrozili nosilno kapaciteto okolja. Človekov um se izkaže močnejše v umetnosti (Altamira), ki jo seveda spremlja magični pomen, kot pa v tehniki.

### 2.2. Izguba ravnotežja med človekom in okoljem

Dve globoki kulturni spremembi sta do zdaj najbolj usodno zaznamovali človekov odnos do okolja. Prva sega v neolitik (10.000 let pr. n. š.), druga pa je znanstvena revolucija (17. stol. in dalje), o kateri bomo govorili več pozneje. Nobeni se ni dalo izogniti in obe sta prinesli človeštvu poleg radikalno spremenjenega odnosa do okolja tudi veliko dobrega, predvsem določen vložek presežne energije, s katero so si ljudje lahko v marsičem olajšali življenje.

**Neolitik** je doba, ko je človek začel obvladovati naravo s svojo tehniko. V jeziku energije bi temu lahko rekli, da si je prvič uspel ustvariti nekaj presežne energije, s katero je lahko razpolagal. Zaradi tega je število ljudi lahko začelo naraščati vsaj nekoliko neodvisno od zakonitosti, ki so veljale za druge vrste. Ta prvi korak v neodvisnosti pa je spremljal že tudi prvi problem – pomanjkanje hrane in konec razvoja kamene kulture. Neolitski človek je začel razvijati rudarstvo, poljedelstvo in živinorejo, s tem pa se je začelo prvo nepovratno obsežnejše spreminjanje človekovega okolja. Seveda, vsaj v začetkih ne moremo govoriti o resnejši krizi okolja, saj je bilo ljudi še premalo, njihov vpliv pa v času ene generacije premalo zaznaven, da bi se ga ljudje sploh v celoti zavedali. Značilnost vseh zgodnejših problemov je, da so se pojavljali le lokalno ali največ regionalno. Brez dvoma pa neolitska revolucija ni samo tehnološka, je tudi socialna in kulturna. Na to dvojno večkrat pozabljam, saj za to drugo ni na voljo toliko arheoloških dokazov.

Presežna energija (orodje, dodatna hrana, shranjevanje, razdeljevanje...) je zahtevala nov način dela, kontrole in načrtovanja – skratka določeno organizacijo, ki je zahtevala določeno vladajočo elito. Ta je imela določeno znanje in iz tega izvirajočo avtoriteto, dokler ni že sama oblast predstavljala avtoritete. Tako se začne prvo razlikovanje, ki je zaznamovalo praktično vse družbene sisteme, ki jih je ustvaril človek.

Potegnimo tu vzporednico z odnosom do okolja z drugim kvalitetnim tehnološkim premikom v zgodovini človeštva – z industrijsko revolucijo. Ob nespornih pozitivnih dosežkih v znanosti, predvsem v medicini in kulturi, je industrijska revolucija odprla Pandorino skrinjico nepredvidljivosti – zaradi možnosti **globalnega** vplivanja na planet. S to možnostjo pa je človek prvič sprožil tolikšne mehanizme, da so se izmuznili iz njegovih rok in jih samo s tehničnim znanjem ni več mogel obvladati.

### 2.3. Temeljna kulturna vpliva, ki sta zaznamovala odnos zahodne civilizacije do okolja – antika in krščanstvo

### 2.3.1. Antika

Populacijski pritiski – prvi pritiski v okolju – so prinesli različne načine reagiranja, ki jih najlažje razumemo v kratkem pregledu razvoja nekaterih antičnih grških mestnih držav.

#### a) Korint

Je ob prvih problemih doma začel kolonizirati čezmorske dežele (Sicilija, j. Italija, Tracija). Sem je usmeril presežek prebivalstva. Tako je samo razpršil svoj vpliv, v ničemer pa ni spremenil vsebine svojega načina življenja, ne v politiki ne v kulturi ne v poljedelstvu. Vse probleme je le prenesel na nekoliko širšo skupnost in na prihodnje generacije.

#### b) Sparta

Poišče rešitev, ki je postopno tako spremenila njen način življenja, da jo je usodno upočasnila v razvoju. Pritiske svojega prebivalstva skuša sprostiti s kolonizacijo neposrednih sosedov. Sparta je tako sicer pridobila dodatno ozemlje, toda s stalnimi vojnami in militarizacijo se je postopno povsem izčrpala in utrudila v razvoju. Kratkoročno pridobitev je dolgoročno predrago plačala in v razvoju propadla.

#### c) Atene

Zanimivo je, da sprva zanemarjajo probleme pritiskajočega prebivalstva, dokler se nemiri ne približajo socialni revoluciji. Ker časovno zamuja in ji rešitve, ki sta jih prevzela Korint in Sparta niso več dostopne, najde novo rešitev – prilagodi svoje kmetijstvo in manufakturo za izvoz, prilagodi pa tudi politiko, tako da dobi novi gospodarski razred – trgovci – večji politični vpliv. Seveda je k takim rešitvam ni napejljala samoumevna politična modrost, pač pa problemi v okolju. Pretirana paša je deželo opustošila, saj je bila že v Platonovih časih dežela močno erodirana. Atenci so se preusmerili na gojenje oliv in izvoz olja, oziroma zamenjavo za žito iz Male Azije – potreba, ki je rodila znamenito atiško lončarstvo in pospešila razvoj brodogradnje. Tako je tudi erozija po svoje preusmerila Atene v trgovsko državo in jo hkrati spremenila v

pomorsko silo. S tem so se izognili domačim socialnim problemom in našli rešitev, ki je za dolgo prevladovala v helenskem svetu in v svetu zahodne civilizacije, ki ga je privzela in nasledila (primer: renesančne Firenze, protestantska nemška mesta in Anglija!). Atenska rešitev je imela še eno veliko zaslugo – neizmerno je povečala samozavest helenskemu človeku, ta samozavest se je pokazala v silovitem razvoju kulture, umetnosti in filozofije. Žal pa je imela ta samozavest vgrajeno tudi napako – ni opazila, da se je človek problemov v okolju le začasno otresel, ni pa jih rešil! Morda mu je prav uspeh na drugih področjih zameglil ta nerešni problem.

### 2.3.2. Judovsko – krščanski vpliv

Danes, ko se zavedamo, kako močno smo porušili ravnotežje v naravi, se pogosto sprašujemo, kje so korenine tega napačnega ravnanja, kje je razlog, da se je zahodni človek začel čutiti ločen od narave in nad njo. Številni kritiki trdijo, da je k temu največ pripomogla judovsko-krščanska tradicija. Kritiki se največkrat sklicujejo na naslednji odlomek iz Stare zaveze: *Bog ju je blagoslovil in jima rekel: »Rodita in se množita ter napolnita zemljo; podvrzita si jo in gospodujta ribam morja in pticam neba in vsem živim bitjem, ki se gibljejo na zemlji!«* (Gen. 1, 28–29). V tem odlomku sta bila sporna dva glagola, in sicer podvreči si ter gospodovati. Oba glagola imata v hebrejščini dejansko takšen pomen, kot so ga povzeli prevajalci v številne svetovne jezike. Toda v stari hebrejščini sta imela oba glagola hkrati tudi širši pomen, značilen za pesniško bogate orientalske jezike, ki ga racionalizem mlajših evropskih jezikov ne pozna. Evropski jeziki so ustvarili za vsak pomen nov izraz, stara hebrejščina pa je razliko pojasnjevala s celotnim kontekstom besedila. Tako poznavalci hebrejščine danes obema glagoloma sicer pripisujejo omenjeni pomen, vendar s hkratno ljubeznijo, skrbjo in odgovornostjo. Na to nas navezuje že bližnji odlomek, ki ga tu navajamo: *»Vzel je torej Gospod Bog človeka in ga postavil v edenski vrt, da bi ga obdeloval in varoval.«* (Gen. 2, 15–16). Poleg tega je tudi s teološkega vidika nesmiselno trditi,

da bi Bog kot ljubeči stvarnik svetoval človeku brezvestno ravnanje s stvarstvom. Že Stara zaveza pozna Dobrega pastirja, ki skrbi za svoje ovce, torej pozna pojem odgovornosti tudi do narave. Kljub temu ostaja nesporno dejstvo, da so v naslednjih stoletjih ljudje večkrat opravičevali svojo slabo vest (!) prav s tem odlomkom iz Biblije. Iz povedanega pa brez dvoma sledi, da napake ni krivo Sveto pismo, pač pa premajhno poznavanje kulture naroda, ki je ustvaril popolnoma drugačen način razmišljanja in poetično govorico jezika, kot jo poznamo mi, oziroma napačna interpretacija prevoda jezika; torej tista ozkost, ki je tako značilna za človeštvo tehnične civilizacije, da se namreč drži črke in ne duha. Poleg tega je nekoliko hinavsko zatrjevati, da je ravno v tem primeru vodilo ljudi Sveto pismo, ko se ti isti ljudje niso pomišljali spremeniti zgodovine tudi krščanske civilizacije v zgodovino vojn in vsakoterega fizičnega in psihičnega nasilja.

Izkoriščanje naravnih bogastev je univerzalno človekovo dejanje, ki ni kaj dosti različno pri ljudeh različnih verskih prepričanj. To vedenje je preprosto del biološkega imperializma, ki se je zaradi silovitega razvoja tehnike razvilo iz popolnoma normalne in v živih bitjih vgrajene preživetvene težnje, da pridobi sebi in potomcem čim več energije. Problem se je zaostрил zaradi razkoraka med človekovim etičnim in tehničnim razvojem. Človek očitno ni znal pravočasno postaviti meje svojemu pohlepu.

Seveda pa je krščanstvo usodno zaznamovalo in prekrvasilo razvoj zahodne civilizacije. S krščanstvom se je namreč dokončno uveljavil antropocentrizem, ki smo ga sicer v drugačni obliki srečali že v antični Grčiji. Žal pa je zgodnje krščanstvo zorelo ob nenehnih stresnih stikih z ugašajočim rimskim imperijem in svežimi vplivi barbarskih ljudstev. To soočanje se je sicer končalo z zmago krščanstva na duhovnem področju, precej bolj pa ostaja vprašljiv napredek na materialnem področju. Zdravi antropocentrizem zgodnjega krščanstva, ki je postavljал človeka v vrh stvarstva le ob hkratni odgovornosti do bližnjega in okolja, je zamenjal brezobzirni boj za preživetje, iz katerega so izhajali kot zmagovalci najmoč-

nejši – ne pa nujno tudi najboljši. Takšen antropocentrizem se je na Zahodu dokončno uveljavil kljub Frančišku Asiškemu in Sv. Bernardu, ki ostajata le svetli izjemi na vse bolj racionalno naravnem evropskem svetu. Sicer pa tudi renesančna doba priznava naravi (pokrajini) zunanjo lepoto, ne pozna pa njenega širšega pomena zaradi nje same.

Splošno nazadovanje zaradi omenjenih nenehnih motenj je povzročilo, da je na materialnem področju znanosti zastala in zapadla v t. i. »temno dobo«. Šele v 8.–9. stoletju n. š. se začne spet vzpostavljati tisto, kar naj bi bila naša zahodna civilizacija. Začnjenala pa je zelo na dnu, z minimalno »presežno energijo«, saj je vse svoje znanje in energijo usmerila v golo preživetje; le redki izbranci so znali brati in računati – težava, ki je ovirala tudi Karla Velikega, le da se je on zavedal pomena izobrazbe in jo je po svojih močeh pospeševal. Kljub bleščečemu dvoru Karla Velikega, so bile v Evropi vse dežele zelo revne in opustošene v času, ko so, kot rečeno, znali brati in pospeševati kulturo le redki izbranci. Toda postopno sta se krepila znanje, osvajaletni valovi barbarskih ljudstev so se umirili. Tako so bili postopno obvladani osnovni problemi preživetja, zato se je spet okrepila samozavest in srednjeveški človek je storil nekaj, česar antični ni poznal oziroma ni čutil potrebe za tak korak – presegel je človeško skalo, tako značilno mero skladnosti helenskega človeka. Primerjajmo samo silovitost in onstranskost kakšne gotške katedrale s trezno skladnostjo grškega templja! Res izraža ta gotška arhitektura teocentrično usmeritev takratne človeške družbe, toda v ozadiju se že kaže renesančna zavest: to silovitost zmorem jaz, torej sem človek, sem ustvarjalec! To samozavest smo že srečali v antičnih Atenah, prevečala pa je tudi renesančnega človeka, ki je želel posnemati in še presegati svoj grški ideal.

V renesansi 16. in 17. stoletja je človek sam sebi že zadosten in v središču zanimanja. Siloviti vzponi v umetnosti, kulturi, trgovini, odkritjih novih dežel in tehniki (Kopernik!) so njegovo samozavest še povečali. Človekov občutek, da je nezmotljiv in na edini pravi poti, je neizmeren. K temu je

pripomoglo tudi dejstvo, da je renesansa zadnje obdobje človeške zgodovine, ko je človek še lahko univerzalen znanstvenik, in je vsaj do neke mere lahko svet še doživljal kot celoto (Leonardo da Vinci!).

Po tej dobi se je začel celostni pregled na svet izgubljati, zamenjevala ga je doba poudarjene individualnosti in razvoja ločenih znanosti in ločenih odkritij. V evropski misli in razvoju znanosti se je vse bolj uveljavljal racionalizem. Res se je v 17. stol. pojavil tudi panteizem, ki predstavlja zametek bolj ekocentričnega pogleda na svet, saj izenačuje pred Bogom vsa bitja in skuša spoštovati življenje v naravi. Toda panteizem je le prehodno obdobje, zares množično pa ni nikoli prekvasil evropskega človeka.

18. stoletje in doba, ki sledi (1750–1850), dejansko pomenita dokončni prelom med človekom in naravo. Razvijeta se racionalizem, empiricizem, nastopita ameriška in francoska revolucija, ki razvijeta kult človekovega razuma in zasebne lastnine. Industrijska revolucija je pomenila po dolgih stoletjih kvaliteten preskok pri človekovem odnosu do okolja. Vso racionalno samozavest, ki jo je človek gojil pravzaprav skozi vso svojo zgodovino, je šele zdaj lahko tudi preskusil in ni se pomišljal. Vso zgodovino mu ni šlo nič preveč usodno narobe, čemu bi šlo zdaj. In vendar je šlo.

Vso dolgo zgodovino je človekov vpliv na okolje ostal obvladljiv – lahko bi rekli v mejah človeškega merila. Industrijska revolucija pa je v človekov odnos do narave vnesla tri intenzivne spremembe:

- intenzivno in trajno navezanost na neobnovljive naravne vire,
- intenzivnost kroženja snovi in energije,
- hitrost tega kroženja, ki ni bila prilagojena dosedanjemu človeškemu izkustvu.

Stroji in njihova uporaba pomenita ne le potrditev radikalne superiornosti človeka – inženirja – nad okoljem, nad materijo in energijo, ki jo zna spreminjati, pač pa tudi do naravnih virov, ki so bili v začetku videti neizčrpn, poleg tega pa so se človeku kazali le kot sredstva, namenjena njemu, brez lastnega pomena za stabilnost narave! Obvladati in pokoriti naravo je bil motiv že sam po sebi, kajti narava je človeku le

še objekt, podrejen njegovemu razumu. Pozitivizem 19. stoletja je zožil naravoslovno znanost le na empirična dejstva in zato zanemarljivo povezave z okoljem. To je pripeljalo do razvoja specializiranih disciplin, ki so se razvijale vsaka zase, vezi med njimi je bilo vse manj. Humanistične in naravoslovne discipline se dokončno ločijo, s tem pa se uveljavi tudi določena razkladnost, ki spremlja vedenje sodobnega človeka. Razvoj ločenih znanosti je povečal zanimanje za detailje, izgubljal pa se je celostni pogled na svet.

V 20. stoletju prevladujeta dva zapletena sistema – industrijsko-tržni ekonomski sistem in podobno usmerjen politični-demokracijski sistem. Oba sta danes izrazito prevladala na Zemlji, ker sta vse do danes prinašala najboljše rešitve za probleme svoje dobe. Sta rezultat ustvarjalnosti naših prednikov, vendar pa tudi rezultat drugega časa, ki ju bomo morali preseči.

Znano je, da skupnost, ki usmeri vso svojo ustvarjalno energijo v določen cilj – v našem primeru v neprestano izkoriščanje naravnih virov in v čim bolj strmo rast, postane nagnjena k občutju, da je že samo to delo nesporna pozitivna vrednota, zato praviloma prepozno spozna morebitne negativne učinke enostranskega gledanja in delovanja, in to je ena glavnih napak antropocentričnega gledanja sveta.

V zgodovini so vedno cvetele posamezne izstopajoče civilizacije, na njihovem obrobju pa so živele »satelitske« civilizacije, ki so posnemale vzorce uspešnejše sosedje. Postopno so se ti vzorci spreminjali, zlasti na kulturnem ne pa tudi pri produkcijskem nivoju – pri odnosu do narave. V tem smislu lahko govorimo, da so starejše generacije nadomeščale mlajše, vrednostno pa so bile istega tipa! S tem hočemo predvsem poudariti, da je v vseh družbeno ekonomskih ureditvah človek proizvajal za akumulacijo in presežek, ne pa za resnično potrebo. Morda je ravno v tem izvirni greh zahodne civilizacije.

V nobeni civilizaciji ni bil človekov osnovni cilj ohranjanje okolja, pač pa ohranjanje sebe, saj okolja vse do naše dobe ni mogel resneje globalno ogroziti. V zgodovini človeštva obstajata že od Altamire do Hirošime dve vzporedni težnji:

- razumeti naravo, ne da bi si jo podredili (umetnost, kultura),
- razumeti naravo, da bi si jo podredili (materialni razvoj).

Kako to, da je na Zahodu prevladala druga?

Odgovor ponujajo nepričakovana spektakularna odkritja v klasični znanosti. Ta je bila presenetljivo uspešna na področju mehanične znanosti in v začetnih spoznanjih o naravi, kar je nehoti potrjevalo človeka v občutju, da je doumel zadnje skrivnosti narave in ji zato lahko gospoduje. Silovit, celo samonosni razvoj znanosti pa je prav v 20. stol. (relativnostna, kvantna teorija) podrč človekovo absolutno samozavest in samozadostnost. Človek je naredil vrsto napak, naletel na vrsto nejasnosti, na področju naravoslovja je začel kopičiti neuspehe in je prvič globalno ogrozil nosilno kapaciteto Zemlje.

20. stoletje pozna zaton vseh klasičnih hierarhij, ki jih je človek razvijal v zgodovini. Uveljavlja pa se tista, ki jo je prvo občutil in prvo zavrgel: človek ni nad naravo, pač pa njen del.

### 3. GLAVNI PROBLEMI V OKOLJU DANES

Našo dobo zaznamujejo resni globalni problemi, ki bi jih lahko strnili v naslednje skupine.

#### I.

Negativni vplivi v okolju (zemlja, voda, zrak), ki so posledica človekove agroindustrijske dejavnosti:

- klimatske spremembe (efekt tople grede, ozonska luknja...),
- izginjanje vrst in s tem biološke pestrosti ter stabilnosti,
- prekomerno izčrpavanje neobnovljivih in obnovljivih naravnih virov,
- uničevanje tropskih gozdov,
- širjenje puščav,
- onesnaževanje okolja (kisli dež...).

#### II.

Negativne posledice, ki so posledica zaostalosti in obstoječega načina življenja:

- boleznin in lakota,
- prevelika rast števila ljudi.

#### III.

Potencialne nevarnosti za človeka in okolje:

- možnost atomske katastrofe,
- miselnost ljudi.

Težko bi se odločili, kateri problemi so najbolj pereči, saj se njihova teža spreminja v času in prostoru. Prav tako jih ne moremo obravnavati ločeno in med seboj neodvisno, saj so vsi med seboj prepleteni in vplivajo drug na drugega.

Z etičnega vidika pa velja opozoriti, da pretresajo najbolj pereči problemi (skokovita rast ljudi, izguba plodne zemlje, krčenje gozdov, onesnaževanje okolja) ravno nerazviti del sveta, medtem ko zmore zagotoviti rešitev le razviti del sveta, ki ima denar, znanje in prednosti tehnološkega razvoja.

Glavni problem razvitega sveta je v njegovi miselnosti, ki je še ni prežela zavest, da si bo moral svoje prednosti enakomerno razdeliti z nerazvitim svetom, saj bo le tako lahko zagotovil preživetje celote, pa četudi na račun nekaj skromnejšega načina svojega življenja. Tu pa se področji tehnike in ekonomije srečata z etiko.

### 4. ETIKA SOBIVANJA KOT MOŽNOST PREŽIVETJA

#### 4.1. Definicija etike in razvoj

Etika je filozofska disciplina, ki ocenjuje človekova dejanja za dobra ali slaba. Ti pojmi so relativni in se v različnih kulturah spreminjajo – ne smemo jih zamenjati z religiozno etiko, ki je absolutna, za vse, ki jo priznavajo, ne glede na svojo izvirno kulturo. Etika se razvija v skladu s človekovim razvojem. V začetku je bila prilagojena le njegovim potrebam, zdaj je širša. Današnja zavest o moralni odgovornosti do okolja je velik korak do determinizma 19. stoletja ali želje po obvladovanju narave, ki jo človek goji še bistveno dlje.

Etika je stvar države, vedenja, ravnanja in ne samo teoretičnih principov. Temelji na

prepričanju in ni le stvar intelekta. Razstavimo jo lahko na:

- razumsko prepričanje o potrebi treznega ravnanja z okoljem,
- čutenje povezanosti z okoljem,
- volja in motivacija za ukrepanje.

Etika zajema tudi preseganje naslednjih pogostih vzorcev reagiranja na spoznanje o problemih v okolju:

- egocentrizem: živimo še naprej enako kot prej, za probleme so odgovorni drugi, boljše tehnike bodo zmogle najti rešitev;
- apatija: kaj pa lahko naredim, eden od 6 milijard ljudi, kaj pa se pozna moje malenkosno onesnaževanje Zemlje.

Problem etičnega vrednotenja odločitev je sprožila šele uporaba izpopolnjene tehnologije, ki je najprej omogočila boljše življenjske razmere ljudem, to je vplivalo na pravo populacijsko eksplozijo, oboje skupaj pa je silovito pospešilo entropijo, oziroma zamajalo nosilno kapaciteto Zemlje.

Do potrebe po etiki je prišlo zaradi konfliktov med človekom in okoljem; konflikti so človeka ogrožali in jih s samo tehnologijo ni več obvladal. Če bi znanost lahko sama rešila nakopičene probleme, bi potrebe po etiki za okolje ljudje najbrž ne razvili. Vsaka etika mora upoštevati interese posameznika, družbe, prihodnjih generacij, drugih bitij in okolja.

Dokler je človek videl nezadržan napredek svoje spretnosti, uma in domiselnosti ter je verjel v »nedolžnost« tehnološkega napredovanja, je ocenjeval probleme v okolju le kot odklone v razvoju narave, ki jih je pač potrebno preurediti po svoji podobi. To podobo razvoja sta v svojem bistvu zajela tako klasična kapitalistična ekonomska logika, kot tudi marksizem. Obe viziji razvoja človeške družbe se sicer razlikujeta v pogledu na lastnino, nobena pa ne prinaša zavesti o potrebi vzdrževanja ekološkega ravnovesja, zavesti, ki jo lepo ponazori stavek: Če nisi del rešitve, si del problema.

Človek je začel šele zaradi naraščajočih problemov iskati rešitve. Tako so se izoblikovali različni razvojni scenariji ali cele razvojne paradigme v iskanju rešitev za okolje in človeka v njem:

**1. Radikalna ekocentrična perspektiva,** ki zahteva radikalne spremembe v so-

cialni organiziranosti družbe, v ekonomiji, tehniki. Vizijo prepleta pesimizem in razočaranje nad človekovim tehnološkim razvojem, ostra kritika intelektualnega sistema, ki priznava le logiko dejstev, ki jih v določenem trenutku lahko preveri. Trdi, da novo kopičenje posameznih znanj ne rešuje ničesar. Nagiba se k sožitju bivajočega, navdušuje se nad radikalnostjo Frančiška Asiškega, nad romantiko 19. stoletja, visoko vrednoti vzhodnjaške filozofije in religije pa tudi krščanstvo, pacifizem... Ob soočanju varstva in ohranjanja narave na eni strani ter tehnološkega in ekonomskega razvoja na drugi, ima absolutno prednost narava. Prav tako ima ohranjanje narave prednost pred zasebno in drugimi oblikami lastnine. Glavno hibo v okolju vidijo v človeku, od tod tudi izvira odpor do sedanjih vodilnih paradigem, kot je npr. rast (proizvodnje in števila ljudi...). Predlaga decentralizirano upravljanje, majhne in samozadostne celice, predindustrijski način življenja. Je nekoliko nerealna, saj ne prinaša rešitve za bedo milijard ljudi nerazvitega sveta danes in tu.

**2. Vizija, ki nadvse ceni možnosti tehnoloških rešitev.** Priznava podobne probleme v okolju kot prva, le da na možnosti tehnološkega razvoja ne gleda s pesimizmom in razočaranjem. Po tej teoriji ni problem v tehnologiji, pač pa v zlorabi tehnologije. Problem ima torej svoj izvor v človeku, v nepravilnem socialnem in družbenoekonomskem redu. Z zamenjavo tega reda bi se nujno rešili tudi problemi. Ta paradigma se je seveda postopoma razvijala in dograjevala.

– **V prvi fazi,** ki jo označuje izid knjige Rachel Carson Nema pomlad, se je tehnologija omejila na registriranje in odpravljanje škod ter na omejevanje sicer navzoče umazane industrije v prostoru. Gre torej za nekakšno prilepljeno, vzporedno korektivno obstoječi ekonomiji in razvoju. Prva faza izhaja iz problemov razvitega zahodnega sveta. Je še nekoliko naivna, slepo zaupa v človekovo osveščenost, pomen zasebne lastnine in samopobude, ki naj bi najbolj varovali okolje. Probleme v okolju vidi šele pri njihovem izhodu iz sistema in jih tudi šele tam skuša odpravljati. Ta paradigma

ostaja še zelo antropocentrična, z vizijo (sicer korigiranega) razvoja zahodne družbe.

– **Druga faza** se pojavi v zavesti človeka, ko se začne zavedati silovitosti problemov nerazvitega sveta in hkrati s tem tudi prvič dokončno spozna, da so številni naravni viri omejeni v času in prostoru. V tej fazi človek sicer še ostaja pri viziji ekonomske rasti, vendar ji skuša vgraditi načelo trajnosti pri izrabi naravnih virov. To naj bi dosegal z novimi tehnologijami, ki bi tudi prinašale večjo energijsko učinkovitost in bolje varovale okolje. Skupaj z zmanjšanjem števila ljudi na J in z odpovedjo razkošja na S naj bi umetno povečali nosilno kapaciteto Zemlje. Probleme onesnaženja plača onesnaževalec. Žal pa ta rešitev ne spodbuja razvoja za preprečevanje onesnaževanja. Na tej stopnji je danes pretežni del razvitega sveta.

Kljub dobrim namenom in pozitivnim spremembam ostajata obe viziji nepopolni, saj sta tako ekstremni ekocentrizem kot antropocentrizem nerealna, prav tako pa ne predstavljata globalno utemeljene rešitve.

Racionalno védenje, ki je za vsako situacijo poznalo ustrezno reakcijo, je delovalo na področju tehnologije in osnovnih, preprostih naravnih zakonitosti. Naše védenje o okolju je bilo prežeto z racionalizmom začetkov 20. stoletja, ki je zmagoslavno preraslo tudi usodni determinizem, ki spremlja človeka v 19. stoletju. Klasična Newtonova mehanika je primer racionalne znanosti, kajti njeni zakoni so veljali nesporno v času in prostoru, kot ga je obvladoval človek. Bili so predvidljivi in napovedljivi; edina negotovost je človek. Toda dvajseto stoletje je dokončno zamajalo predvidljivost človekovega védenja o naravi.

Po svoje je nesluteni napredek tehnike z vsemi posledicami, ki jim specializirane stroke niso več povsem kos, pripeljal človeštvo s poti racionalnega individualizma na zrelejšo pot globalnega sobivanja in kooperacije. Antropocentrizem ni več ustrezal in človek ga je nadomestil z zavestjo o planetu Zemlja kot živem okolju, v katerem sta si človek in okolje enakovredna. Tu so začetki teorije Gaia. Teorija Gaia zagovarja

spoznanje, da so se organizmi in njihovo okolje medsebojno razvijali, zato zagovarja vizijo, da je Zemlja sistem, ki se vede kot živ organizem. Pojem adaptacije gledamo skozi teorijo Gaia drugače. Tako trdimo, da fizično in kemično okolje ni skopo dejstvo, kateremu so se organizmi pač morali prilagoditi, pač pa so organizmi enakomerno vplivali na zgradbo fizičnega okolja – šlo je torej za vzporeden in enakovreden proces. Organizmi se ne prilagajajo nespremenljivemu okolju, pač pa ga s svojim življenjem sooblikujejo. Gaia je evolucijska teorija, ki vidi evolucijo zemlje, oceana, klime in živih organizmov kot enoten, povezan proces. Ne glede na to, ali se z idejo strinjamo ali ne, pa prinaša nov način gledanja na svet kot celoto, kar je bližje etiki okolja, kot so prejšnja gledanja.

Tak način gledanja skuša vgraditi naslednja vizija:

**3. Eko-vizija razvoja** kot naslednji korak. Je razvojna vizija, ki skuša ohranjati dosedanje pozitivne usmeritve in preseči dosedanje omejitve. Ta paradigma gradi na viziji celostnega razvoja (družbeni, ekološki in ekonomski sistem). Kvaliteta in količina imata enako dostojanstvo, samo če se ne razvijata v medsebojnem nasprotju. Prinaša poskus simbioze okolja in človeka. Pojem rasti zamenjuje razvoj, s tem pa se tudi zmanjšata entropija in hitrost pretoka snovi in energije skozi sistem. Razvoja v okolju ne moremo enačiti z nenehno rastjo, saj tega ni nikjer v naravi. Razvoj predpostavlja rast le do določene (zrele) faze, temu pa sledi nenehno dopolnjevanje sistema in zorenje, kar pripomore k stabilnosti sistema oziroma organizma (primer gozd in primer človek!).

Etika okolja potrebuje novo politiko in ekonomijo. Politiko za potrditev strokovnih odločitev, ekonomijo za ustrezno tehtanje naravnih vrednot. Seveda pa bi takšna ekonomija morala podpirati ustrezno spremenjeno miselnost – uveljavljati pojem dolgoročnosti nasproti kratkoročnim ozkim interesom. Samo dolgoročna in globalna stabilnost bi morala biti osnova za kratkoročno ukrepanje (prim. amazonski pragozd). Trenutna vrednost proizvoda na trgu ne more biti le rezultat tržne logike, pač pa širših

interesov, ali drugače rečeno, tržna logika lahko obvelja šele potem, ko je šla odločitev skozi sito ekoloških varovanj. Etika zahteva, da proučimo vplive na okolje, še preden se določenega projekta sploh lotimo! Bistvo etike okolja je prilagoditev človekovih odločitev svetu naravnih zakonov. Takšen razvoj seveda temelji na sistemu dolgoročnega gospodarjenja, ki ima vgrajeno odprtost, prilagodljivost in tisto stabilnost, ki zmore iz motnje narediti novo informacijo.

Na področju zakonodaje in politike se bo še razvijalo progresivno obdavčenje izčrpanja naravnih virov ter vseh aktivnosti, ki povečujejo onesnaževanje, zmanjševali pa se bodo davki za aktivnosti, ki okolju ne škodujejo ali ga izboljšujejo.

Najtežji korak pa bo prav gotovo na področju sociologije oziroma medčloveških odnosov, kajti tu bo etika okolja in sobivanja zrasla ali padla. Spoznanje o globalnih razsežnostih problemov in globalni potrebi reševanja le-teh bo prvič v zgodovini radikalno zarezalo v dosedANJI razvoj razvitega Zahoda oziroma Severa.

Poglejmo si nekaj razvojnih perspektiv in modernih tolmačenj izrazov, s katerimi pogosto vrednostno ocenjujemo in tehtamo skladnost sobivanja z vidika pravičnejše ali boljše etično naravnane družbe:

#### 4.1.1. *Pojem kvalitete življenja*

Je različen v različnih kulturah, temelj pa je telesno in duševno zdravje človeka ter stopnja osebne svobode, ki vključuje odgovornost. K temu veliko prispeva možnost sprostitev v stabilnem naravnem okolju.

#### 4.1.2. *Etika za okolje*

Etika za okolje mora biti vgrajena v vsako zrelo zakonodajo o okolju. Zakonodaja naj ne zavira tehnološkega razvoja, pač pa ga usmerja in pospešuje, pač z večjim celostnim znanjem. Tehnika sama ne more rešiti problemov okolja, kot tudi ni kriva zanje. Zavedati se moramo, da človek ni »rak« planeta, saj prihaja do katastrof tudi mimo njega. Človek je prinesel v svet tudi veliko lepega (umetnost, glasba...). Planet je s človekom bogatejši, kot če bi ga ne bilo. Vsa ta spoznanja pa moramo danes uveljaviti tudi v praksi.

#### 4.1.3. *Moralni kodeks*

Način razmišljanja in čutenja je vsota vseh naših vrednot in odnosa do sveta, ki vpliva na odločitve. Zato bi bilo potrebno izdelati poseben kodeks vedénja do okolja, ki bi bil univerzalen, bil bi vodilo za vodenje strok in bi bil sprejemljiv za vse ljudi ne glede na civilizacijsko in kulturno stopnjo ter versko prepričanje. Etika za okolje mora preseči pojem podrejanja narave človeku, obenem pa mora uvajati pojem upravljanja in strežbe. Človek spoštuje naravo zaradi nje same (dostojanstvo živega bitja!), ne pa zaradi svojih potreb. Človek ni lastnik, pač pa ravna z naravo kot moder oskrbnik, ki skrbi za življenje, ali ga vsaj ne slabša. Prav zato bi potrebovali nekakšno planetarno Hipokratovo prisego v smislu: ne storimo ničesar, kar bi ranilo planet Zemljo kot živi sistem. Zločin zoper naravo bi moral biti izenačen z zločinom zoper človeka (npr. Amnesty International za okolje).

Etiko moramo ločiti od znanja, več znanja ne pomeni več etike, saj je večina preteklih napak posledica pomanjkanja etike in ne posledica neznanja.

Temeljna etična drža mora biti preseganje človeške sebičnosti. Gandhi je dejal, da je Zemlja dovolj bogata za potrebe vseh ljudi, ne pa za njihov pohlep. To spoznanje uvaja med drugim zavest, da se bo prvič v zgodovini Zahoda morala naslednja generacija v razvitem svetu naučiti živeti skromneje od svojih prednikov, ne glede na razvoj tehnologije.

#### 4.2. *Pogoji, da bi etika okolja v resnici zaživela*

Etika okolja bi morala biti

- učinkovita,
- sprejemljiva za najširši krog ljudi.

Zato bi principi, na katerih gradi, ne smeli biti temeljni, pač pa principi višjega reda, s katerimi se večina ljudi lažje strinja (ljudje se prej strinjajo, da je potrebno zaščititi določeno vrsto, kot pa v razlogih zakaj to storiti).

Nivo mora biti znanstven in ne metafizičen, evolucijski in ne revolucijski, na podlagi volje mora spodbujati ustaljene principe (estetika, dober gospodar, proti vandalizmu, za dobro vnukov...).

Etika za okolje bi morala prinašati jasnost v izrazju. Izogibati se mora čustveno in antropocentrično obarvanim izrazom, kot npr. »partnerstvo« z naravo. Partnerstvo pomeni enakovrednost in odgovornost. Tu pa je odgovoren človek za naravo in ne obratno.

#### 4.3. Vloga in naloge znanosti ter tehnike v prihodnosti:

- Svetovna banka podatkov v zvezi z okoljem.
- Vzdrževati sistem opozarjanja v daljšem časovnem obdobju, prilagojenim spremembam v okolju (zrak, zemlja, voda).
- Identifikacija vzrokov in povzročiteljev motenj.
- Raziskovati pojem stabilnosti oziroma določiti razpon, po katerem se sistem nepovratno poruši.
- Določiti pogoje in oblike za obnovo in ozdravitev sistemov.
- Svet mora zmanjšati hitrost entropije oziroma porabo energije (skromnost, varčnost, reciklaža, drugačen način življenja).
- Uvesti pojem trajnosti v izrabo naravnih virov.

#### 4.4. Vloga in naloge politike ter ekonomije v prihodnosti:

- Večja vloga Svetovne banke pri vlaganjih v okolje.
- Zmanjšati stroške oboroževanja.
- Informiranje javnosti o stanju v okolju.
- Omejevanje rasti prebivalstva v nerazvitem svetu.
- Vgraditi etiko trajnosti in dolgoročnosti v ekonomijo in politiko.
- Razporediti breme reševanja že nakopičenih problemov med S in J ter med sedanje in prihodnje generacije.

#### 4.5. Vloga in naloge družboslovnih disciplin v prihodnosti:

- Večja možnost preoblikovanja zahteva večjo odgovornost vseh ljudi, še posebej na vplivnih in vodilnih mestih.
- Investicije v higieno in zdravje ljudi.
- Zvišati socialni status ženske v nerazvitem svetu.
- Povečati pomen izobrazbe.

– Ne delajmo ničesar, kar bi ogrozilo obstoj prihodnjih generacij.

– Ne delajmo ničesar, kar bi ogrozilo dostojanstvo življenja prihodnjih generacij.

– Če potrebe živčeh ljudi zahtevajo dejanja, ki bi lahko ogrozila življenje prihodnjih generacij, storimo to tako, da bo tveganje čim manjše.

– Svetovanje vsem, ki posegajo v prostor; osveščanje javnosti o potrebi etičnega vedenja do okolja – naravnih obnovljivih virov nismo ustvarili mi, zato smo še toliko bolj obvezani, da jih predamo zanamcem v čim boljšem stanju.

### 5. GOZDARSTVO KOT MOŽNOST ETIČNO OSVEŠČENEGA UPRAVLJANJA Z OBNOVLJIVIMI NARAVNIMI VIRI

#### 5.1. Izhodišča:

Srednja Evropa, kamor spada tudi Slovenija, ima razmeroma kvalitetne izkušnje pri gospodarjenju z gozdovi, kot obnovljivim naravnim virom. Razlogi za to so znani. Klasična teorija maksimalne zemljiške rente se ni mogla obnesti iz dveh razlogov:

- ker je gozd živ organizem,
- ker je ta organizem opravljal v krhkem svetu srednje Evrope izrazito varovalno vlogo.

Ob številnih problemih (poplave, plazovi ...), ki jih je sprožilo pretirano izsekavanje gozda v časih, ki si jih je zgodovinski spomin srednjeevropskega človeka pač dobro zapomnil, se je evropski človek spontano odločil za previdnejšo pot razvoja svojih vizij v gozdni in gozdnati krajini. K temu ga je spodbujala tudi težavnost življenja v večkrat težko dostopnem svetu, ki ga je prisilil v samooskrbo (prim. celek).

Zato ni čudno, da je na teh tleh zrasla in se razvila doktrina sonaravnega gospodarjenja z gozdovi, ki jo v najnovšem času prenašamo na celoten prostor in vse obnovljive naravne vire.

Etika gozdarstva je zrasla ob naslednjih paradigmah:

- trajnost:

Za vzdrževanje naravne strukture usmerjamo naravno energijo in zmanjšujemo

umetne energijske vložke na minimum. Optimalna struktura in dolgi cikli so najboljši odgovor na naravne in antropogene motrije.

– sonaravnost:

Naravno pomlajevanje, ohranjanje avtohtonih drevesnih vrst, optimalno kroženje snovi in s tem izkoriščanje naravne danosti – rastišča.

– mnogonamenskost:

Cilj ni povečevanje količine pridelave, pač pa dajemo poudarek kakovosti, ki mora biti le ena tako za naravo kot za človeka, torej v biofizikalni, ekonomski in duhovni razsežnosti.

Pojme trajnosti, sonaravnosti in mnogonamenskosti je veliko lažje zapisati na papir, kot pa jih izvajati v življenju, saj zahtevajo, da etika do okolja gozdarsko strokovno delo dobesedno prepoji.

**Sonaravnost** bo v etičnem pogledu pomenila, da gozdar – upravljalec do potankosti prisluhne govorici narave, torej v polni meri odgovorno uporablja svoje strokovno znanje in se hkrati zaveda krhkosti sistema in svoje moči, zato se prepusti voditi naravi in ne podlega hitremu ritmu pospešene entropije, ki jo narekuje porabniška družba.

**Trajnost** bo v etičnem pogledu pomenila, da bo gozdar dosledno pospeševal stabilnost naravnega sistema, tj. gozda oziroma bo zahteve družbe usmerjal po svojih močeh tako, da bo kar najmanj prizadel okolje. Interesi lastnika gozda se bodo morali podrediti pojmu stabilnosti, ki edina omogoča trajnostno uporabo obnovljive naravne dobrine in jo uokvirja v sposobnost naravnega obnavljanja.

**Mnogonamenskost** bo v etičnem pogledu prinašala enakovredno obravnavanje vseh funkcij gozdov, to pa pomeni, da ob morebitnih spornih interesih lahko zavestno podpremo najmanjšo, najbolj krhko in najmanj priznano vlogo gozda v določenem prostoru, da znamo takšne vloge tudi argumentirano soočiti z morebitnim drugačnim interesom ter znamo resno prisluhniti tudi nastajanju novih potreb.

Gozd ostaja ogledalo učečega človeka. Je stabilen ekosistem zaradi svoje pestrosti, vgrajenih številnih informacij, ki mu omogočajo razmeroma visoko učinkovit odgovor in samoregulacijo na motnje v okolju. Njegov dolgi cikel in dolgotrajno kopičenje

kvalitete sta zgled stabilnosti, kot jo je razvila narava. Samo tak odgovor bo moral prej ali slej najti tudi učeči se človek.

## Povzetek

Avtor razčlenjuje razvoj zahodne civilizacije skozi prizmo odnosa do okolja, kot se je kazal v različnih stopnjah razvoja naše družbe. Neolitska »revolucija« je prvič v zgodovini človeštva začela spreminjati podobo Zemlje, čeprav vplivi človeka na okolje tedaj še ne presegajo lokalnih oziroma regionalnih dimenzij. Naša zahodna civilizacija je civilizacija človeka – inženirja – čigar cilj je bil vse do danes podrediti naravo in vse njene dobrine svojim potrebam in rastočim željam. Ta cilj je začel uresničevati že v antiki, nadaljeval pa ga je tudi v vzponu Evrope. Vse do konca renesanse je človek še gledal na naravo kolikor toliko celostno, z nastopom racionalizma pa se je začelo rojstvo ločenih disciplin in ločitve tehnične, naravoslovne in humanistične znanosti. Tako se je izgubil tudi celostni pogled na naše okolje in na številne povezave človeka z Naravo. Z industrijsko revolucijo je človek tako razvil svojo tehnično znanje, da je prvič v svoji zgodovini lahko posegal v okolje globalno. Zato so se s to dobo začeli rojevati številni problemi onesnaženega in preobremenjenega okolja, ki so z vslo silovitostjo izbruhnili na dan v zadnji četrtini 20. stoletja. Mednje lahko štejemo:

- klimatske spremembe (efekt tople grede, ozonska luknja...),
- izginjanje vrst in s tem biološke pestrosti ter stabilnosti,
- prekomerno izčrpavanje neobnovljivih in obnovljivih naravnih virov,
- uničevanje tropskih gozdov,
- širjenje puščav,
- onesnaženje okolja (kisli dež...),
- bolezn in lakota,
- prevelika rast števila ljudi,
- možnost atomske katastrofe,
- miselnost ljudi.

Številni problemi so prisilili ljudi, da so začeli iskati različne rešitve. Eno smer predstavljajo radikalne ekocentrične usmeritve, ki odklanjajo tehnološke rešitve in se navdušujejo za predindustrijske oblike življenja. Drugo smer predstavljajo razmišljanja, ki verjamejo v moč novih orodij in tehnologij, ki naj bi dokončno prinesla človeku prevlado nad naravo. Najnovejša in najbolj primerna pa se zdi paradigma eko razvoja, ki prinaša predvsem drugačne poglede na odnos človeka do okolja. Tokrat je pogled človeka na okolje močno etično obarvan, človeku ne gre več za premoč nad zakoni narave, pač pa za sožitje z njimi. Ključen je premik od pojma rasti k pojmu razvoj. Za takšne poglede pa je potrebno preurediti tudi politiko, zakonodajo, ekonomijo in tehnologijo, ki jih eko razvoj ne odklanja, pač pa podreja sobivanju narave in človeka.

Moderno srednjeevropsko gozdarstvo temelji na treh izhodiščnih načelih: sonaravnosti, mnogo-

namenskosti in trajnosti. V vseh treh je nakopičena modrost človeka, ki je znal prisluhniti tako govoric narave kot tudi videti svoje napake. Zaradi razmeroma dolgotrajne tradicije in bogatih pa tudi včasih bolečih izkušenj, ponuja takšna gozdarska stroka preverjen model, kako ekološko pretehtano, torej okolju etično prijazno upravljati z gozdom in drugimi obnovljivimi naravnimi viri.

## THE ETICS OF COEXISTENCE IN THE ENVIRONMENT

### Summary

An analysis of Western civilization through the prism of the relationship towards the environment reflected in different stages of the society development is given in this article. The neolithic "»revolution«" was the first which started to change the Earth's image although the influence of the man on the environment did not exceed the local or regional dimensions. Western civilization is the civilization of the man – engineer – whose aim has been to subdue the nature and its goods to his needs and growing desires up to the present moment. The man started to pursue this aim already in the period of antiquity and went on with this trend during the rise of Europe. Until the end of the Renaissance, the nature was still dealt with as a whole. But with the emergence of rationalism, separate disciplines and the division into technical, natural and humanistic sciences were started. The integral concept of the environment and of numerous links of the human being with the nature disappeared. During the period of industrial revolution the man developed his technical knowledge to such an extent that global interventions into environment were possible for him for the first time in his history. Consequently, several problems of polluted and overburdened environment emerged in this period only to violently break out in the last quarter of the 20th century. Some of them are:

- climatic changes (greenhouse effect, ozone hole...)
- the extinction of species and biologic variety and stability,
- excessive exploitation of nonrenewable and renewable natural resources,
- the destroying of tropical forests,
- the spreading of deserts,
- environmental pollution (acid rain),
- illnesses and famine,
- population explosion,
- the possibility of nuclear catastrophe,
- human mentality.

Forced by numerous problems, people started to search for different solutions. One of the trends is represented by ecocentric tendencies, which

are not in favour of technological solutions and give priority to preindustrial life modes. Another trend is represented by the concepts which believe in the power of new devices and technologies, which should secure final dominance of the man over the nature. The latest paradigm, which also seems to be the most appropriate one, is that of ecodevelopment, the basic characteristics of which are different views as to the relation of the man towards his environment. The human concept of the environment has a strong ethic connotation. Man's aim is not his dominance over the laws of nature anymore but the coexistence with them. The move from the conception of the growth to that of development is of crucial importance. In order to put such views into practice, the policy, legislation, economy and technology have to be changed as well. They are not ignored by ecodevelopment but are in accordance with it and subordinated to the coexistence of the nature and the man.

Modern Middle European forestry is based on three principles: the forestry on natural basis, multipurposeness and permanence. All three are the results of the wisdom of the man, who could listen to the language of the nature and admit his faults. Due to a considerably long tradition and rich but sometimes painful experiences, such forestry profession offers a tested model how to deal with the forest and other renewable natural resources in such a way that forest management takes ecologic ethic aspect and other renewable natural resources into consideration.

### VIRI

1. Ceram, C., M., 1980. Pokopane kulture. DZS, Ljubljana, str. 278–280.
2. Chiras, D., D., 1988. Environmental Science. A Framework for Decision Making, The Benjamin/Cummings Publishing Company, Inc. Menlo Park, California, 531 str.
3. Clark, K., 1972. Civilizacija. CZ, Ljubljana, 353 str.
4. Golob, S., 1992. Eko – razvoj. Nova predstava o sobivanju narave in človeka. Naši razgledi, 21. II. 1992, str. 119–120.
5. Krašovec, J., 1984. Antithetic Structure in Biblical Hebrew Poetry. E. J. Brill, Leiden, 143 str.
6. Myers, N., 1991. GAIA – modri planet – Atlas za današnje upravljalce jutrišnjega sveta. M. K., Ljubljana, 269 str.
7. Sveto pismo stare in nove zaveze, ekumenska izdaja, 1975, Ljubljana, str. 12.
8. Toynbee, A., 1976. A study of history. Thames and Hudson Ltd, London, 576 str.
9. Watt, K., E., F., 1973. The principles of environmental science. McGraw – Hill Company, New York, 319 str.
10. \* 1991. Skrb za zemljo – Strategija za življenje po načelu trajnosti (povzetek), Gland.